

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2020

Jiří Novotný

Univerzita Pardubice
Fakulta Filozofická

Veganský způsob života a jeho sociální aspekty
Bakalářská práce

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Jiří Novotný**
Osobní číslo: **H17449**
Studijní program: **B6703 Sociologie**
Studijní obor: **Sociální antropologie**
Téma práce: **Veganský způsob života a jeho sociální aspekty**
Zadávající katedra: **Katedra sociální a kulturní antropologie**

Zásady pro vypracování

Bakalářská práce se bude zabývat veganským způsobem života. Na začátku práce se student zaměří na to, co veganství je a vymezí pojem speciesismus. V dalším bodě se bude zabývat otázkou z jakých důvodů se lidé k veganství hlásí. Následně bude student analyzovat, jak veganství ovlivňuje každodenní život jedinců. Jaké problémy s tímto způsobem života jsou spojeny a zdali nastávají nějaké změny v pohledu vegansky žijících lidí na společnost, v níž žijí. Cílem práce bude vymezit koncept veganství. Dále podrobněji přiblížit, jaký je sociální život veganů. Zdali se setkávají s (ne)pochopením přátel a rodiny a jak tato jejich „cesta“ působí na seznamování se s lidmi novými. Jako metodu student zvolí kvalitativní výzkum, polostrukturované rozhovory s dostatečným množstvím informantů, kteří se sami hlásí k veganskému způsobu života.

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

Bourdieu, P. 1998. Teorie jednání. Praha: Karolinum.

Foer, J. S. 2015. Jíst zvířata. Praha: Dokořán.

Fraňková, S., V. Dvořáková-Janů 2003. Psychologie výživy a sociální aspekty jídla. Praha: Karolinum.

Hayes, N. 2013. Základy sociální psychologie. Praha: Portál.

Hendel, J. 2016. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Praha: Portál.

Jackson, E. 2004. Jídlo a proměna. Symbolika jídla ve snech, pohádkách a mýtech. Brno: Nakl. Tomáše Janečka.

Singer, P. 2001. Osvobození zvířat. Praha: Práh.

Vandrovcová, T. 2011. Zvíře jako pokusný objekt: Sociologická reflexe. Praha: Triton.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Tomáš Retka

Katedra sociální a kulturní antropologie

Datum zadání bakalářské práce: **30. března 2019**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. března 2020**

L.S.

---

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

PhDr. Adam Horálek, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 20. 4. 2020

Jiří Novotný

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych rád poděkoval svému vedoucímu Mgr. Tomáši Retkovi za trpělivost, čas a ochotu při vedení mé bakalářské práce. Své poděkování taktéž směřuji svým přátelům a informantům, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout. Zvláště pak děkuji informantce Aničce, jejíž poznatky mi byly velkým přínosem.

NÁZEV

Veganský způsob života a jeho sociální aspekty

ANOTACE

Hlavním tématem této bakalářské práce je životní styl nazývaný veganství. Tento způsob života se v poslední době dostává do popředí společnosti a mnoho lidí se s ním již v nějaké formě setkalo. Tato bakalářská práce má veganství více přiblížit. Je založena na výpovědi informantů a auto-etnografii autora. Práce popisuje cesty k tomuto způsobu života a také soužití s lidmi, kteří vegané nejsou.

KLÍČOVÁ SLOVA

vegan, speciecismus, životní styl, strava, návyky

TITLE

Vegan way of life and it's social aspects

ANNOTATION

The main topic of this bachelor thesis is lifestyle, called veganism. This way of life comes to the mainstream of society and many people have already heard about veganism. This bachelor thesis's purpose is to introduce veganism as a lifestyle and it is based on interviews with informants and the author's auto-ethnography. This thesis describes ways to this lifestyle and coexistence with non-vegan people.

KEYWORDS

vegan, speciecism, life style, diet, habits

Obsah

Úvod.....	9
1 Metodologie	11
1.1 Auto-etnografie.....	11
1.2 Výzkumný postup.....	12
1.2.1 Výzkumné otázky.....	14
1.3 Výběr informantů	15
1.3.1 Seznam informantů:	16
2 Veganství.....	18
2.1 Historie	20
2.2 Motivace	22
2.3 Aktivismus.....	24
3 Speciesismus	27
3.1.1 Velkochovy	28
4 Sociální aspekty veganství	30
4.1 Rodina.....	32
4.2 Přátelé	33
4.3 Partnerský život	34
4.4 Zaměstnání.....	36
4.5 Závěrečné shrnutí	37
5 Závěr.....	39
Zdroje:	42

Úvod

Svou bakalářskou prací jsem se rozhodl věnovat tématu veganství. Ve druhém ročníku nám bylo doporučeno vybrat si téma, které nám je blízké. Já sám se již několik let vegansky stravuji, je mi tato tematika celkem blízká. V práci se pokusím popsat, co k veganství přivedlo mě samotného a jak se postupem času můj pohled na veganství a většinu lidí stravujících se také vegansky měnil. V textu je použita metoda auto-etnografie. Jako vegan jsem se zúčastnil i různých veganských událostí. Jednalo se o akce nabízející jídlo až po různé způsoby demonstrací, které měly často přesvědčit ostatní, že veganský způsob života je ten správný. Je tomu ale skutečně tak?

Každým rokem se veganství dostává do povědomí čím dál většího počtu lidí díky médiím, internetu, ale i díky obchodům s potravinami, kde je možné narážet na „veganské koutky“. Ne každému se to může líbit a je možné, že někteří lidé to mohou chápat až jako vnucování nového stravovacího návyku. Mohou tak vznikat dokonce i různé rozepře mezi lidmi, kteří vegansky žijí, a těmi, jimž tento způsob života může dokonce vadit. Tyto rozepře lze sledovat například na sociálních sítích, ale i v médiích a rád bych je dále také více popsal. Veganství jako takové ovšem nemusí být pouze o jiném způsobu stravování, ale dotýká se mnohých dalších témat. Strava je samozřejmě něco tak výrazného a ovlivňujícího spoustu faktorů v našem životě, že je veganství známé především díky stravě. Přestože se ale veganství dostává do popředí a je vyzdvihováno dnes možná i více než vegetariánství, o kterém má povědomí snad již každý, stále mnoho lidí o veganství mnoho nevědí a zaměňují ho s již zmíněným vegetariánstvím.

Smyslem této práce je popsat filosofii veganského způsobu života z perspektivy samotných aktérů. Dále chce přiblížit, jaký je jeho případný vývoj v českém prostředí. Pokusím se nahlížet jako samotný vegan na téma objektivně, ačkoli jsou pro mě některé názory obhajující „normální“ způsob stravování občas těžko přijatelné. Lze tedy očekávat více pozitivní náhled na veganství v této práci.

O veganství vznikl již velký počet prací a studií, často se o něm píše i jako o subkultuře. Nejsem si zcela jistý, jestli lze veganství označit jako subkulturu. Jedná se ale zcela jistě o životní styl odlišující se od normálu čili většiny. Vegani a veganky dle mého pohledu netvoří samostatnou subkulturu, ale mnohdy se řadí i do různých skutečných subkultur, jako jsou punk, techno a jiné. Možností, jak k veganství přistupovat, je více. Tak se stalo pro mě toto téma i poměrně širokým. Na základě výpovědí od informátorů v práci

rozebírám, co bývá motivací k přechodu na veganství. Je možné najít nějaký společný znak veganů? Chtějí všichni vegané to samé? Kdo je vlastně vegan, ale kdo už ne? Odpovědi na tyto otázky se ve své práci pokusím postupně nacházet.

Nejvíce se ovšem chci zabývat vegany a vegankami a jejich vztahy k lidem nevyznávajícím stejný životní styl. Zde může docházet k nesouladu, například u stolování v rodině či na návštěvách. Dále se v práci bude možné dočíst, jak přistupují vegané k partnerským vztahům, ale také ke vztahům na pracovišti. K této otázce jsem se dostal mimo jiné i díky případu, který proběhl sociálními sítěmi a některými médii. V kauze došlo k vyhrožování výpovědí učitelce mateřské školy. Vyznávala poměrně aktivně veganský způsob života a měla ho údajně propagovat mezi dětmi v rámci svého působení v MŠ (Magazin.aktualně 2018).

V následující části podrobněji definuji pojem speciesismus, popíši metodologii a vlastní cestu k vegetariánství, později k veganství až aktivismu. Na dalších stránkách zmíním mimo jiné i sociální aspekty, které veganství mohou doprovázet. V závěru shrnu všechny své poznatky a snad i získané odpovědi na výzkumné otázky.

1 Metodologie

V této části se budu zabývat popisem získávání informací od svých informantů a metodami, které jsem zvolil, a proč tomu tak bylo.

Jako metodu jsem zvolil kvalitativní výzkum, který mi na rozdíl od výzkumu kvantitativního mnohem lépe přiblíží život informantů. Jak uvádí Hendl: „V typickém případě kvalitativní výzkumník vybírá na začátku výzkumu téma a určí základní výzkumné otázky. Otázky může modifikovat nebo doplňovat v průběhu výzkumu, během sběru a analýzy dat“ (Hendl 2005: 50). Já jsem postupoval podobně.

Ve své práci vycházím ze svých vlastních poznatků, jelikož to, co zkoumám, sám zároveň prožívám jako insider. Mé hledisko jako zainteresované osoby tedy nebude úplně nestranné. Jak však zmiňuje Bourdieu: „Vědecká objektivizace není úplná, pokud nezahrnuje hledisko toho, kdo objektivuje, a zájmy, které se na jeho objektivizaci vážou“ (Bourdieu 2003: 6). Za dobu, co jsem vegan, jsem se zapojoval společně s jinými vegany do různých aktivit, dokonce jsem i některé menší spoluorganizoval. Práce bude tedy založena na poznatcích z mého zúčastněného i nezúčastněného pozorování.

Žít v dnešní době vegansky záleží především na vlastní volbě jedince. Může být komplikovanější vegany zkoumat jako celek. Nelze určit, kolik veganů v České republice žije, a nerad bych tvrdil, že život každého vegana je stejný jako život jiného vegana. Ne každý vegan se může chtít zúčastnit akcí, kde se pohybuje jejich větší množství. V mnohém přesto mohou být jejich životy podobné. Hodlám nalézt odpovědi na své výzkumné otázky, které také dále uvádím.

1.1 Auto-etnografie

Při zpracování této práce jsem chtěl vycházet mimo jiné i ze svých zkušeností. Životním stylem, který chci popisovat, přece sám žiji. Při promýšlení, jak zapojit vlastní zkušenosti také z mé minulosti a zkombinovat je s výzkumem, jsem našel vhodný kvalitativní metodologický přístup. Metoda, která mi toto mohla umožnit, se nazývá auto-etnografie. Při pročítání různých bakalářských prací jsem zmínku o auto-etnografii jako výchozí metodě moc často nenašel. V mém případě mi auto-etnografie připadá jako nejvhodnější varianta – propojí mé vlastní zážitky jako insidera s celkovým výzkumem.

O tomto přístupu se zmínil již americký antropolog Walter Goldschmidt v roce 1977 v časopise *American Anthropologist* (Goldschmidt 1977: 293–308). Samotný pojem auto-

etnografie lze vykládat různě, což zmiňuje i Deborah Reed-Danahay v knize *Auto/Etnography Rewriting the Self and the Social* (Reed-Danahay 1997: 4). Jedná se o složeninu slov autobiografie a etnografie. Při psaní autobiografie autor píše retrospektivně a selektivně. Obvykle tyto zážitky nežil proto, aby se staly poté částí nějakého dokumentu, práce (Adams, Bochner a Ellis 2011).

Za zmínku a jako dobrý příklad auto-etnografie, stojí antropolog Robert Murphy a kniha *Umlčené tělo*. Autor v knize popisuje život tělesně postiženého člověka. Píše, že „onemocnění míchy, je jako dlouhodobý antropologický výzkum“ a zavedla ho do sociálního světa, který byl pro něj stejně cizí, jako společnosti amazonských pralesů (Murphy 2001: 9). Výzkumnou jednotkou bylo pro Murpyho jeho vlastní tělo. Auto-etnografický přístup zvolil rovněž Adam Wiesner. Wiesner se věnoval transgender tématu na Slovensku. K auto-etnografii přistupuje v její autobiografické formě a jeho hlavním cílem bylo zachytit diagnostický proces, který sám podstoupil před zahájením hormonální terapie v rámci procesu tranzice (Wiesner 2017: 51). Tato metoda může pomoci lépe pochopit danou problematiku.

Jako pro samotného aktéra není pro mě moc dobře představitelné dělat rozhovory s lidmi, kteří maso jedí a jež lze označit za karnisty (o karnismu se zmiňuji dále v práci). Není mi příjemné tímto tématem narušovat vztahy s lidmi, kteří maso a jiné živočišné výrobky jedí. Práce je psaná veganem a je doplněná pouze o rozhovory s dalšími vegany.

1.2 Výzkumný postup

Během doby, kdy jsem se začal zajímat o život bez živočišných produktů, jsem se seznámil s mnohými lidmi, kteří tak již žijí. Velikou roli hrál především internet, různé skupiny a diskuze na Facebooku. Díky veganským facebookovým skupinám jsem se dále více dozvídal o různých akcích, kde je možné potkávat větší množství veganů. Facebook tak hrál důležitou roli při návštěvách různých událostí, kde jsem se poté seznamoval s více vegany a vegankami. Největší množství akcí zaměřené pro vegany v mém okolí se konalo v Praze. V Praze se také nachází nemalý počet veganských podniků s jídlem, kosmetikou a také se zde sdružuje spousta veganských organizací, které v ČR působí.

Vzpomínám si na svou první událost, kde bylo více veganů. Díky internetové seznamce jsem se spřátelil s jedním klukem, který se pohyboval mezi aktivisty za práva zvířat. Bylo to v období Vánoc. Vánoce jsou v České republice mimo jiné charakteristické káděmi plnými kaprů. Tento téměř zvyk se mnohým nelíbí. Vznikla tak kontra událost, která se koná téměř každoročně v Praze a také Brně. Událost se jmenuje Prodej vánočních psů.

Pamatuji si to poměrně živě, jelikož se jednalo o mou první aktivistickou činnost. Sešli jsme se v Praze na Andělu před obchodním domem, kde jsme vedle stánku s kapry postavili svůj vlastní stánek. Měli jsme připravené veganské jídlo v barvě krve a štěňata v ohrádce, nezbytnou součástí bylo také dřevěné prkénko pocákané falešnou krví a sekáček na maso. Hlavní organizátoři byli ve stánku a dělali, že prodávají a porcují psy. Ve skutečnosti rozdávali náhražky masa. Můj úkol společně s jinými byl jednoduchý.

Rozdával jsem letáky a informoval o akci a jejím významu kolemjdoucím. Zpočátku jsem se styděl, postupně jsem si na vše ale zvykl. Někteří byli dokonce i více aktivní a vyřvávali velmi nahlas „psí maso na prodej“. Netrvalo dlouho a někdo na nás zavolal policii za týrání zvířat, konkrétně psů v ohradě. Za okamžik dorazili také reportéři z některých českých televizních stanic. Akce se tak stala úspěšnou a splnila svůj cíl.

Zúčastnil jsem se několika dalších událostí s veganskou tematikou. Na některých jsem byl jako pouhý nezúčastněný pozorovatel a na jiných jsem se i sám aktivně podílel. Nejmenší aktivistická aktivita, kterou jsem jako vegan zorganizoval, bylo rozdávání letáků se svou kamarádkou v Lysé nad Labem, kde se konala výstava pro zemědělce. Dalšími akcemi bylo vaření jídla a jeho následné prodávání při různých příležitostech (koncerty nebo veganské sešlosti v Praze).

To vše probíhalo ještě před tím, než jsem nastoupil na vysokou školu, a netušil jsem, že bych jednou mohl psát bakalářskou práci s veganskou tematikou. Po volbě tématu jsem se zúčastnil ovšem také několika událostí zaměřených na veganství, ale už to pro mě bylo jiné a už ani příliš přínosné. Na těchto veganských událostech, konaných v Praze, se obvykle mluvilo především o jídle, pořádaly se ochutnávky. Jiní vegané zde mluvili o svých zkušenostech a prezentovali veganské kuchařky. Na některých událostech se promítaly také dokumenty a hovořilo o zdravotním dopadu veganství, vitamínech a sportu.

Připadalo mi, že vše vlastně znám a vím. Lidé, kteří se tu objevovali jako organizátoři, a stánky s organizacemi, mnohdy šlo o ty samé. Přemýšlel jsem, jak tedy práci vhodně zpracovat a nejvhodnější mi přišlo použití auto-etnografie s tím, že budu vycházet i z dat, které získám díky rozhovorům.

Jako metodu sběru dat jsem zvolil polostrukturované rozhovory. Uskutečnily se ve velké míře s lidmi, které již znám, probíhalo vše velice plynule. Nejprve jsem vysvětlil svůj záměr a následně se zeptal na možnost nahrávání našeho rozhovoru. Zprvu jsem plánoval, že si rozhovory poslechnu a přepíši. Po prvním rozhovoru a jeho přepsání jsem ale

tento způsob shledal jako příliš zdlouhavý proces. Rozhodl jsem se, že u následujících rozhovorů mi postačí pracovat pouze s nahrávkami a zaznamenáváním časových úseků, které mi mohou být užitečné. Tento způsob jsem zvolil především z časových důvodů, ačkoliv musím říci, že pokud je rozhovor přepsaný, pracuje se mi s ním mnohem lépe než s pouhou nahrávkou. Rozhovory trvaly třicet minut, některé až hodinu a déle. Rozhovory dlouhé kolem jedné hodiny byly většinou s lidmi, které jsem znal dlouho, kteří mi byli bližší. Často jsem s těmito informanty vedl mnohem otevřenější rozhovor, svěřovali se totiž mnohem více než ostatní.

Jako lokalitu pro uskutečnění rozhovorů a sběr dat jsem si zvolil zmíněnou Prahu. Praha se mi jeví jako dobrý zdroj informantů hned z několika důvodů. Jedním z nich je zejména to, že zde znám mnoho lidí považujících se za vegany. Vyskytuje se jich tu spousta a každý je svým způsobem jiný. Přestože žijí v Praze, nemusí to znamenat, že se spolu znají, mnohdy mají společné pouze to, že se stravují odlišně od většinové společnosti.

Rozhovory probíhaly velice příjemně. Přes internet jsem se s každým informantem domluvil na čase schůzky a následně jsme se sešli nejčastěji v nějaké „vegan friendly“ kavárně, ale i doma u informantů. Za rozhovor jsem některým koupil pivo nebo nějaký veganský polotovar, což jsem jim předem neoznamoval. Nechtěl jsem, aby rozhovory byly „koupené“, přestože je i tato praktika „kupování si“ rozhovorů využívána některými výzkumníky a nemusí na ní být nic špatného.

Bylo také příjemné, že nikomu nevadilo nahrávání rozhovoru, naopak to brali někteří i pozitivně. Nahrával jsem vše na aplikaci v mobilu. S nahrávkou jsem pak doma pracoval, vypsal si důležité body, jež bych mohl v práci dále citovat.

1.2.1 Výzkumné otázky

Jako první se jistě nabízí ptát se, proč si lidé tento životní styl vůbec volí. K tomu se postupně jistě také dostanu v podkapitole 2.2 Motivace. Při rozhovorech mě zajímal také pohled na veganství očima samotných veganů.

Hlavní výzkumné otázky jsem zvolil především díky svému životnímu stylu a také kvůli problémům, na které sám občas narazím. Tyto otázky si sám pokládám a ve skupinách s veganským zaměřením na Facebooku se otázka vztahů veganů a ne-veganů občas také jeví jako důležitá. Nejvíce mne zajímalo soužití veganů s lidmi, kteří vegané nejsou. K otázce mě přivedl také můj partnerský vztah s osobou, která veganem není. Při promýšlení naší budoucnosti jsme narazili na velké neshody. Jedná-li se o výchovu dětí nebo pouhé vedení

domácnosti, byli jsme obvykle výrazně názorově odlišní. Veganů bohužel zas takové množství není, a výběr partnera může být tudíž obtížné, obzvlášť pokud jste gay. To byl také jeden z impulzů pro zvolení následujících výzkumných otázek.

- Ovlivňuje veganství sociální život samotného aktéra?
- Jaké důvody nejčastěji vedou k přechodu na veganství?
- Jaký je život vegana vedle někoho, kdo se stravuje masem?

1.3 Výběr informantů

Jako své informanty jsem se rozhodl volit v první řadě kamarády, kteří považují sami sebe za vegany, často se tak prezentují na sociálních sítích, kde veganství také mnohdy pozitivně propagují. Šlo tedy o výběr úsudkem, který popisuje Jeřábek jako metodu, již volí výzkumník obeznámený s daným problémem (Jeřábek 1992: 50). Dále jsem částečně využil metodu nabalování (snowball sampling). To znamená, že díky informantům, které již znám, jsem mohl dělat rozhovor i s jinými vegany. Tuto možnost jsem využil jen částečně. Dostal jsem se takto ke dvěma informantům, na něž jsem získal kontakty s pomocí informantky Aničky, která se pohybuje ve velké míře mezi téměř samými vegany a veganství ovlivňuje i volbu jejího povolání. Sama mi tak nabídla, že zná veganů spoustu, a bude-li třeba, tak mě s nimi zkontaktuje. Názory těchto tří informantů byly v mnohém totožné a lišily se od názorů například Adama. Metoda sněhové koule spočívá ve vytipování si vhodné osoby, která poskytne kontakt na další, ta poté poskytne kontakt ... a tak dále (Jeřábek 1992: 50–51). Výchozí metodou pro volbu informantů je ale volba úsudkem i z toho důvodu, že je práce psaná auto-etnografickou metodou a nebylo třeba velkého počtu informátorů.

Všichni informanti bydlí v Praze, jsou to ale obvykle lidé, kteří nejsou Pražané odjakživa, narodili se v menších městech, takže mohou mít i širší pohled na svůj odlišný způsob života.

Mezi informanty jsem se snažil zahrnovat jak muže, tak i ženy. Otázka genderu se může zdát být v tomto ohledu nicméně také zajímavým objektem ke zkoumání. Já ovšem nechtěl primárně hledat rozdíly v přístupu k veganství z pohledu genderu, nýbrž jsem chtěl zkoumat veganství a jeho sociální aspekty obecně bez ohledu na gender.

V průběhu práce jsem začal být poměrně zoufalý a mé téma mi začalo připadat až příliš široké. Přicházela na mě nechuť k tématu a přemýšlel jsem i o jeho změně. Nabízela se mi možnost zkoumat veganství a sociální aspekty například zvlášť u žen, mužů nebo u lidí

s jinou sexuální orientací. Jenže samotný pojem veganství a různé přístupy k němu jsou různé stejně jako názory lidí, takže mi přišlo problematické hledat jednotný shodný vzorek se stejným přístupem k veganství. Rozhodl jsem se tedy ve své práci rozebrat veganství jako takové a popsat sociální aspekty s ním spojené napříč různými „kategoriemi“ veganů. Rozhovory jsem vedl tudíž s ženami a muži. Dokonce jsem uskutečnil rozhovor s osobou označující se jako nebinární. Veganství se tak dotýká mnohých. Otázka veganství a genderu by mohla být ovšem zajímavá například při zkoumání pohledu ne-veganů na vegany. Pravděpodobně by se lišily názory mužů a žen.

Stanovil jsem si taková kritéria pro výběr informantů, abych dokázal zjistit potřebné množství informací o veganském způsobu života. Někteří lidé dnes pouze krátkodobě experimentují se stravou či různými způsoby života, požadoval jsem tudíž, aby moji informanti žili tímto způsobem alespoň rok. Zde se mi znovu naskytl při rozhovorech s informanty problém. Někteří vegané se považují za vegany, ale jiní vegané o nich naopak tvrdí, že jimi nejsou z různých důvodů, které v práci dále zmíním. Říkal jsem si tak, zda vlastně dělám rozhovor s vegany, či ne. Vyskytla se tak otázka, kdo veganem vlastně je a zda existuje nějaký model „pravého vegana“. Jak jsem již zmínil, rozhodl jsem se informanty zvolit na základě toho, že se k veganství sami hlásí a označují se jako vegani. Jestliže by mi informant během rozhovoru oznámil, že jí maso a nosil přitom zároveň triko s veganským motivem, pravděpodobně bych ho já sám za vegana nepovažoval. Neopomenul jsem všechny participativní účastníky rozhovorů upozornit na anonymitu. Zaměnil jsem tak všem v této práci jména.

1.3.1 Seznam informantů:

Informanti jsou ve věkovém rozmezí 23–36 let. Každý z nich si prošel stadiem vegetariánství, které trvalo u každého jinak dlouho. Jednou z mých podmínek bylo, aby byli alespoň rok vegany. Všichni bydlí v Praze s tím, že občas někteří navštěvují rodiče žijící mimo Prahu. Jak jsem také zmínil většinu informantů jsem již i znal.

Adam 29 let, 1,5 roku vegan, VŠ, učitel angličtiny

Agáta 27 let, 3 roky veganka, SOŠ, pracovnice v kavárně

Anička 24 let, 5 let veganka, VŠ, pracovnice v kavárně

Gabriela 26 let, 6 let veganka, SOŠ, pracovnice v kavárně

Ladislav 24 let, 9 let vegan, SOŠ, pomocný učitel

Martina 36 let, cca 13 let vegan, VŠ, učitelka

Mírek 35 let, cca. 12 let vegan, SOU, pracovník v kavárně

Norbert 23 let, 8 let vegan, SOŠ, pomocný učitel

Tomáš 30 let, cca. 7 let vegan, student VŠ, HR manager

2 Veganství

Když jsem poprvé slyšel o veganství, netušil jsem ani, co to vlastně je. Působilo na mě velice striktně. Naproti tomu o vegetariánství jsem slyšel, a to i například díky seriálu Přátelé, v němž jedna z hlavních postav vegetariánkou je. Ovšem za mé povědomí o vegetariánství nemůže pouze americký seriál. Již na základní škole, některé děti nechtěli jíst maso a tvrdili, že jsou vegetariáni.

Veganství, jak je dnes nejvíce známo, je především způsob odlišného stravování. V tomto stravování na rozdíl od vegetariánského, které se vyhýbá produktům z masa, nenalezneme živočišného nic. To znamená – žádná vejce, mléko, maso, med a výrobky z těchto potravin. Vegan society veganství vysvětluje jako způsob života, snažící se vyloučit všechny formy vykořisťování a krutosti na zvířatech pro jídlo, oblečení nebo jakýkoli jiný účel (Vegansociety 2020). K vegetariánství má ovšem blízko, jak jsem se z rozhovorů dozvěděl, většina informantů, včetně mě, se k veganství dostala právě přes vegetariánství. Například informant Adam zmiňuje, že vegetariánem byl pět let, než začal být veganem.

Jak uvádí Dvořáková a Fraňková–Janů, vegetariánem se stává člověk z různých důvodů i bez ohledu na nutriční zvyklosti společnosti. Vegetariánství má rovněž různé podoby a dělí se na: lakto-vegetariánství (z živočišných produktů je povolen příjem mléka a výrobků z něj), Lakto-ovo-vegetariánství (zde jsou mimo mléko konzumována i vejce), pesco-vegetariánství (povoluje příjem ryb), pulo-vegetariánství (povoleno je konzumování drůbežího masa). Autorky knihy dále zařazují mezi kategorie vegetariánství také veganský způsob stravování a píše, že se vegetariánství dělí ještě i na další kategorie, které již nezmiňují. O veganství tvrdí, že jde o zamítnutí všech živočišných produktů (Dvořáková a Fraňková–Janů 2003: 136–137). Je ovšem zvláštní, že mezi kategorie vegetariánství zařazují pulo-vegetariánství, kde je povoleno požívání drůbežího masa, nebo pesco-vegetariánství. To se může zdát, že odporuje definici, kterou uvádí mezinárodní vegetariánská unie: Vegetariánství je rostlinná strava s výrobky z vajec a medu i bez nich (International Vegetarian Union 2020).

Svých informantů jsem se na pojem veganství samozřejmě zeptal. Převládá názor, že se jedná o rostlinnou stravu. „*Pro někoho je to životní styl, pro jiného přináležitost k nějaké skupině*“ (Adam). Pro každého ale veganství znamená něco jiného, každý ho vnímá jinak, záleželo i na tom, jak dlouho informanti vegany jsou. Zejména informantky Gabriela, Anička a Agáta mají veganství propojené s protikonzumním postojem. K tomuto pohledu se částečně

příklání i Martina s Mirkem. Takovýto postoj má blízko k freeganství. Výzkum mezi freegany popsala Lojdová Kateřina. Freeganství je složenina slov free (svobodný, volný, zadarmo) a vegan. Pro freeganství je typické využívání odpadu, především toho, co vyhodí velké obchodní řetězce, přestože se dá dále konzumovat. Využívání a sběru takového odpadu, se říká dumpster diving (český překlad „kontejnering“ se příliš nepoužívá). Freegani jsou reakcí na plýtvání a hladovění ve světě. Mezi freegany jsou jak vegetariáni, tak vegani. Mají blízko ke squatování a minimalizování odpadu (Lojdová 2014: 14-16).

K veganství patří vyhýbání se výrobkům, jež obsahují živočišné složky, a také výrobkům testovaných na zvířatech. Tématu testování na zvířatech se ve své knize věnovala Tereza Vandrovcová. Podle ní aktivisté považují vědce provádějící testy na zvířatech za necitlivé násilníky bez soucitu a vědci vidí aktivisty naopak jako přecitlivělé a radikální teroristy (Vandrovcová 2011: 16).

Vyhýbání se netestovaným výrobkům může být občas obtížné, zvláště u kosmetiky, která se dá sehnat mnohdy jen testovaná na zvířatech, což mi tvrdí informant Adam:

„Mám veganský krémy. Ty, který koupím v obchodě. To znamená, krém na obličej mám veganský, ale krém na oči nemám veganský. Mohl bych si ho objednat někde přes net, ale to jsem líný. Tím pádem, jako potřebuju veganskou nabídku dostupnou, když ji mám, tak ji zvolím. To je s tím jako když se vožeru, když mám vedle sebe tu veganskou a ne-veganskou, tak volím tu veganskou, ale když tam ta veganská není, tak je mnohem větší šance, že si vyberu ten produkt“ (Adam).

Dále jsou živočišné produkty používané jako část oděvu. Někteří vegani tak hledají boty, které nejsou z kůže, nekupují si kožichy apod. Vše ale záleží na jejich motivaci a přístupu, jaký k veganství mají. Například informantka Agáta se snaží o co nejmenší spotřebu. Její názory souvisí s protikonzumním pohledem, jak jsem již zmínil. Bere tento pohled jako součást svého veganského způsobu života. Když přišlo na téma veganských bot, tvrdila:

„...Já mám teď všechny boty veganský. Všechny, co jsem měla kožený, tak jsem poslala dál. Já věci zásadně nevyhazuju, ale posílám je dál. Pokud to jenom trochu jde. Myslím si, že příští boty, který si koupím, budou kožený, ale budou určitě z druhé ruky. Protože nemám zas tak dobrou zkušenost s téma relativně cenově dostupnejma veganskýma alternativama kůže. Ráda bych si koupila veganský boty, ale když prostě vím, že kvalitní koženou obuv z druhé ruky koupím do dvou tisíc a kvalitní nekožená bota bude stát prostě

dvakrát tolik. Tak se sakra rozmyslím, jestli si koupím z druhé ruky koženou věc, nebo tu nekoženou. Taky tam záleží na tom výrobci, jestli to bude malá česká firma, jestli ji podpořím, nebo ne“(Agáta).

Podobný názor týkající se nakupování z „druhé ruky“ sdílí také Anička a Gabriela. Norbert naopak boty neřeší vůbec.

„...Boty moc neřeším, nosím hlavně Vansky, četl jsem, že by měly být v pohodě. Hodně lidí ale psalo něco o lepidlu, který se tam používá. Neřeším to, bych nemohl nosit pak skoro nic. Oblečení si kupuju normálně v klasických obchodních centrech“(Norbert).

Záleží tedy především na motivaci, která vegany přiměla k veganskému životnímu stylu.

2.1 Historie

V kapitole Veganství jsem uvedl, že veganský způsob života se obvykle zařazuje jako forma vegetariánství. Napsal jsem také, že vegetariánství se dělí i na jiné formy. Lze logicky předpokládat, že jistá forma vegetariánství tu byla již dávno. Maso bylo například ve středověké stravě zastoupeno v poměrně malém množství. Konzumace masa byla jednou z prvních odlišností městského a venkovského stravování, která se objevila již před vznikem skutečných měst ve stadiu hradeckých center. Existovaly dokonce i limity pro konzumaci masa (Merhaut 2016: 25).

„Maso bylo nejlépe zpeněžitelným výrobkem venkovských obyvatel. Jestliže masem zásobovali hradecká střediska a později města, stalo se pro venkovské zemědělce maso příliš drahým na to, aby bylo běžnou součástí jídelníčku. Potřebu bílkovin tak saturovaly především luštěniny, mléko a výrobky z něho, vejce a příležitostně chytané ryby“(Merhaut 2016: 25).

Později ve třináctém století na území Čech a Moravy maso už nesmělo chybět. Autor dokonce uvádí, že spotřeba masa byla na stolech prostého lidu větší než po třicetileté válce (Merhaut 2016: 28–29).

Údaje o prvních vegetariánských kuchařkách v českém jazyce se datují od konce devatenáctého století. Jednu z nich napsala Ludmila Barthová (Jedličková, Lenderová, Kouba, Říha 2017: 161). Jak se lze dočíst na stránkách České vegetariánské společnosti, vegetariánství bylo dlouho chápáno jako sektářství. Dále autor píše, že se mezi vegetariány řadí i T. G. Masaryk, jenž vegetariánem nějakou dobu byl díky vlivu L. N. Tolstého (Šťastný 2004).

Historii vegetariánství se ve světě věnovala Herzánová v magisterské práci. Dle ní veganství navazuje na myšlenky vegetariánství. Veganství celou myšlenku vegetariánství ještě ale rozvíjí a staví na novou úroveň (Herzanová 2019: 24). Počátky termínu veganství se datují do let 1930–1940. Název veganství přišel společně s názvem magazínu *The Vegan News*. Tento časopis vytvořilo několik lidí patřících mezi vegetariány, ale zároveň nechtěli jíst vejce a mléčné výrobky (Watson 1965: 5–7).

Po pádu komunistického režimu nastal v České republice rozmach neziskových organizací. Mezi nimi lze najít i například neziskovou organizaci Svoboda zvířat. Tato organizace vznikla v roce 1994 a stále funguje (Svobodazvířat 2020). Při mém přechodu na veganství sehrála důležitou roli stránka soucitně.cz, zde jsem našel poměrně široké množství informací a receptů. Stránka funguje od roku 2010 a dnes spadá pod neziskovou organizaci Otevři oči (Soucitně 2020). Nalezl jsem na ní také velké množství odpovědí na otázky, které okolí veganům mnohdy pokládá.

Vegetariánství a veganství se v ČR dá objevit u mnoha příslušníků různých subkultur. Jednou z takových je nepochybně hudební subkultura hardcore. Vegetariánství a veganství uvnitř hardcore scény se věnovala ve své práci Křivánková (Křivánková 2013). Tento životní styl je možné objevit mezi příslušníky Straight Edge (Charvát, Kuřík 2018: 149), Rainbow Family (Rybák 2016: 25), ale nepochybně i u jiných, setkal jsem se s vegany metalisty, punkery i technaři.

Dnes je veganství spojováno mimo jiné i se zdravým životním stylem a budováním kultu těla. Zároveň začíná upadat morální a etické hledisko, jež hrálo obvykle roli a bylo impulzem pro to stát se veganem, popřípadě vegetariánem (Charvát, Kuřík 2018: 148). Martina s Mirkem říkají, že většina veganů dnes zazlívá, že je veganství pouze trend. Podle nich je to ale super a veganství je tak dostupné pro všechny. O veganství jako dnešní módě jsem hovořil také s Aničkou, ani jí to nevádí a připadá jí to dobré, ale mohou pak dle ní vznikat různá nedorozumění a moc se jí nelíbí kapitalistický nádech, jenž tento trend s sebou nese. Tím myslí například rostlinné burgery ve známých fastfoodových řetězcích.

Veganský životní styl se tak dnes dostává mezi širší okruhy lidí. Každý z nich může mít rozdílný habitus, jenž popisuje Bourdieu. „Habitus je generativní a jednotící princip, který z charakteristických vztahových rysů, vlastních určitému postavení, vytváří jednotný životní styl, tj. celek v němž se sjednocuje volba osob, statků i praktických činností“ (Bourdieu 1988: 16).

Vzpomínám na dobu, kdy jsem s veganstvím začínal. Tofu, které patří k základním veganským surovinám, bylo oproti dnešní době složitější sehnat. Společně se svými informanty jsme se shodli na tom, že dnes je sortiment v obchodech pro vegany rozhodně mnohem širší, především co se týká různých náhražek masa, mléka a náhražek mléčných výrobků. Podle informanta Mirka to je nyní vše výborně dostupné. Mirek tvrdí, že to není pouze zásluhou veganů, ale také těch, kdo si maso občas dají a rádi experimentují. Tento názor s ním sdílí i ostatní informanti s důrazem na to, že velkou zásluhu na rozšíření veganského sortimentu v obchodech nemají pouze vegané, zdůrazňoval výrazně Adam. Nejen Adam takové lidi označuje jako reduktariány¹. Za pomoci reduktariánů se dle něj veganství může lépe rozšířit a pomoci omezit spotřebu masa z velkochovů.

2.2 Motivace

V předchozích kapitolách bylo napsáno, že veganství je volba, shodují se na tom všichni moji informátoři. Téměř každý z nás si může zvolit, jakým životem bude chtít žít, zda bude třídít odpad, pít alkohol a také zda bude jíst maso.

Nad otázkou, proč vlastně bych měl jíst maso, jsem začal zamýšlet na střední škole. Studoval jsem zemědělskou školu, kde byla v rámci studia povinná praxe u zvířat na školním statku. V té době jsem znal jednu vegetariánku. Měla podobný hudební vkus jako já a studovala ten samý obor, agropodnikání. Byla v posledním a já v prvním ročníku. Později začala být vegankou a já i pochopil proč. Považoval jsem tuto kámošku za jakýsi svůj vzor, co se pohledu na život týká. Už v tomto období jsem začal omezovat maso, ale stále ho jedl. Bylo mi sedmnáct let. Zlom nastal při mé praxi u prasat a telat. Hlouběji jsem se začal o toto téma zajímat a rozhodl jsem se, že maso přestanu jíst. Hudba byla také jedním z faktorů, které přechod k jinému životnímu stylu ovlivnily. Spoustu kapel² byla nakloněná k vegetariánství a veganství.

Nechť k práci na školním statku a studium tohoto tématu mě přiměly k ukončení studia. Chtěl jsem mít alespoň výuční list, šel jsem proto studovat kuchaře a číšníka. Moc jsem si nepomohl, práce s masem byla v kuchyni logicky poměrně častá. Ironicky jsem tak přešel od chovu k přípravě masa na talíř. Na této škole jsem začal více dávat najevo, že maso nejím. Věděl to tak prakticky každý, učitelé si mě díky tomu pamatovali a zdůrazňovali

---

¹ Reduktarián je člověk snažící se omezit konzumování živočišných výrobků, ale ne jejich úplné vynechání (reducentarian.org 2020).

² Například kapely Bring met he Horizon (UK), Wolf Down (DE), Gattaca (CZ).

neustále mé vegetariánství. Byl to tudíž i možný vliv okolí, který mě přiměl k tomu stát se veganem z „hecu“.

Být vegetariánem bylo pro mě dost pokrytecké. Zvířata přece trpí i díky mléčnému průmyslu a vaječnému, říkal jsem si. Už tak jsem byl dost jiný, rozhodl jsem se tedy, že vynechám i ostatní živočišné produkty. Přimělo mě k tomu několik dokumentů o zvířatech, jejich podmínkách ve velkochovech a o dopadu tohoto průmyslu na životní prostředí a také pro mě nebylo stále pochopitelné, proč některé zvířata jíme, druhá ne. Ze zdravotních důvodů jsem měl v plánu veganství zkusit pouze na chvíli. Zdravotně jsem na tom začal být i v některých ohledech lépe. Mé přesvědčení se tak během té doby utvrdilo natolik, že jsem vegan již přibližně 7 let.

Pojem motivace se často využívá v psychologii. Hartl motiv definuje ve svém slovníku jako příčinu činnosti a jednání člověka za účelem uspokojení určité potřeby. Tento motiv má také určitý cíl, směr a trvalost (Hartl 1993: 110). Nejdůležitější úkol psychologie je vysvětlit, proč se lidé chovají určitým způsobem. Motivaci ale ani v psychologii není přisuzován jednotný obsah, jak uvádí Nakonečný (Nakonečný 1996: 5–12). Je tomu tak díky různým psychologickým školám. Na motivaci také působí různí činitelé, jako jsou ekonomický tlak, politické ideologie, nápodoba sociálního statusu (například vyšších vrstev) a také životní styl určitých kategorií obyvatelstva (Nakonečný 1996: 55). Motivace se obecně dělí na motivaci vnitřní a vnější.

Motivace byla u vegetariánů již zkoumána v některých studiích, jak je i uvedeno v studentských pracích (Pecho 2016, Mach 2010). Pecho ve své práci zmiňuje tři důvody, které mohou být motivací k přechodu na veganství. Jsou to: etické, zdravotní a také environmentální důvody (Pecho 2016: 4).

Stejně tak bych mohl rozdělit motivaci u svých informantů – veganů. Většina podnětů, které vedly informanty k tomu stát se vegany, je smíšených. Většinou jde o faktory, které na ně různým způsobem působí a mísí se tak etické, zdravotní i environmentální motivy. Některé z nich ale mohou převyšovat ostatní.

Informantka Anička tvrdí, že veganství je přístup, který je podle jejího názoru dnes nutností, nevidí důvod, proč žít jinak. Svým přístupem by ráda zmírnila utrpení zvířat a především dopad, jaký celý koncept využívání zvířat má. Motivuje ji jak etická stránka, tak i environmentální. Podobně je tomu u mě. Dále ale nezapomíná ani na zdravotní stránku, když říká, že je to zdravější způsob života.

Veganství jako přístup, který je bezproblémový a je dnes až nutností, vnímali všichni moji informanti. Mohlo by se zdát, že u veganů hraje velkou roli soucit se zvířaty. Tak tomu ovšem není u každého. Jak mi pověděla informantka Gabriela: „*Nedělám to, protože by mi těch zvířat bylo nějak extra líto. Vadí mi ty velkochovy, to jo, ale umím si představit, že bych si vydumpstřila sýr a raděj ho snědla, než aby se vyhodil*“ (Gabriela). Gabrielu tak motivuje k veganství zároveň to, že se masový průmysl podílí takovou měrou na dnešní konzumní společnosti. „*Nechci ani, aby všichni byli vegani, ale bylo by dobrý, kdyby byly pouze malé chovy a vše se kupovalo lokálně a ne, že se doveze maso až odněkud z daleka. Maso bych ale nikdy nejedla, vyhovuje mi veganství*“ (Gabriela).

Informant Adam naproti tomu neklade takový důraz na využívání lokálních zdrojů jako Gabriela, Anička a Agáta. Tvrdí, že si klidně dá veganský burger z Burger Kingu: „*Když jdu vožralej v noci domů z baru, tak toho zas tolik není, klidně si ten burger dám, nebo hranolky v mekáči. Tam si dávám občas i nějakej salát. Přijde mi dobrý, dát vědět, že je o to zájem*“ (Adam). Tento postoj se některým veganům nemusí zamlouvat, jak sám zmínil.

„*Když jsem byl na tom veganským pochodu, co byl, tak jsem se tam dal do řeči s jednou holkou. Byla taková radikální v těch volných kalhotách atak, taková hippieasačka. Říkala, že nejsem vegan, když chodím do těchto fastfoodů. Úplně mě tam zhejtla. Myslím, že takový lidi dělají akorát špatnou pověst veganství*“ (Adam).

Oproti zmíněným informantkám Adam při popisu svého pohledu na veganství také zdůrazňoval převážně utrpení zvířat. Shoda mezi těmito různými přístupy je v tom, že si ani jeden nepředstavuje, že by každý člověk měl být vegan. Maso se dle nich jíst bude, ale všichni chtějí a různě usilují o to, aby to bylo v co nejmenší míře.

2.3 Aktivismus

Veganský způsob života s sebou přináší i jistou míru aktivismu. Vegané, s kterými jsem hovořil, nekupují záměrně výrobky ze zvířat s cílem snižovat poptávku. Již to lze považovat za druh aktivismu. Všichni informanti se podíleli nebo podílí na některých aktivitách, které mají rozšířit veganství či zlepšit práva zvířat. Eve Jackson mimo jiné píše, že v určitém prostředí je veganství považováno i jako forma terorismu. Především díky protestům proti telecímu masu (Jackson 2004: 79).

Aktivismus lze rozdělit na tři skupiny, na starý, nový a radikální (Císař, Navrátil, Vráblíková 2011: 140). Mé informanty by bylo možné zařadit do druhé skupiny, nový

aktivismus. Jak dále uvádí autoři článku, druhá skupina zahrnuje lidsko-právní a environmentální organizace. Tyto organizace byly nejdříve vnímány jako něco nového, ale později došlo k jejich „normalizaci“ a ovlivnily i politiku vyspělých zemí. Na rozdíl od starého aktivismu (kam patří např. odbory), bývají závislé na externích zdrojích. V ČR se takové organizace začaly objevovat po roce 1989 i díky jiným zahraničním organizacím (Císař, Navrátil, Vráblíková 2011: 141–142).

Nový typ aktivismu přispívá především k novému navazování vztahů a vzniku sítí, na kterých stojí česká organizovaná občanská společnost (Císař, Navrátil, Vráblíková 2011: 161). Toto tvrzení podporuje i to, co řekla Gabriela:

„Dřív jsem na ty akce chodila, však jsi tam byl někdy i se mnou, teď už moc nechodím. Jak bydlím v Praze, tak mám kolem sebe veganů dost a ty akce by mi nic nedaly. Chodila jsem tam hlavně, abych se poznala s dalšíma veganama. Chtěla jsem vidět, že nejsem sama divná. Teď teda nepotřebuju tam už chodit, chodila jsem tam hlavně ze začátku svého veganství. Ty lidi tam jsou většinou ty samí. Nějak to nepotřebuju“ (Gabriela).

Všichni informanti mají s jistou formou aktivismu zkušenost. Adam spatřuje svůj aktivismus ve snaze dostat do škol možnost výběru i veganského nebo alespoň vegetariánského jídla.

„Já jsem aktivní docela dost v tomhle. Snažím se prosadit rostlinnou stravu do škol. Jestli si myslím, že můžu v životě něco dokázat, jako společensky, protože děti sem na ten svět nepřivezu. Tak jestli si myslím, že by tady mohlo něco zůstat, z čeho bych mohl mít na smrtelný posteli radost, tak to nebudou nějaký peníze na účtě, kterých stejně moc nebude. Já myslím, že to, že někomu pomůžješ, to že něco fakt uděláš velkého pro hodně zvířat nebo hodně lidí, tak tě to pak i těší. Já tohle mám jako takovej projekt rodiny a svého dítěte. Prostě chci udělat něco pro zvířata a pro společnost, a proto chci, aby děti odmalička, od školy si zvykaly na rostlinnou stravu, aby si ji mohly dát“ (Adam).

Veganský aktivismus je různorodý. Obvykle při něm dochází k debatám mezi lidmi, kteří vegané nejsou, a těmi, kteří jsou. Záleží ovšem na tom, o jakou aktivitu se jedná. Na některých veganských událostech se provádí také tetování čísla 269. Tomáš měl toto číslo vytetované na zápěstí společně s dalším tetováním. Číslo 269 měli vytetované i jiní informanti (Norbert, Gabriela a Martina). Jak mi Tomáš pověděl, tak tímto číslem pouze dává najevo své sympatie a není v nějaké organizaci 269.

„Toto číslo má symbolizovat tele, býčka z mléčné farmy, které mohlo být zabito a dále prodáno v Izraeli. Číslo ukazuje, že to zvíře bylo bráno jako pouhé identifikační číslo, které mu viselo na uchu. Izraelští aktivisté ho ale zachránili, a měl tudíž i jiný osud“ (Tomáš).

Takový osud, jako má tele s číslem 269, by si informant přál pro všechna zvířata. Tento příběh, o kterém se informant dozvěděl díky jiným veganům, ho přiměl si tetování také udělat na jedné veganské události. *„Bylo to za pár korun, který pak šli na nějakou dobrou věc pro zvířata, už ale nevím jakou,“* řekl Tomáš. Dále jsem se od něj dozvěděl, že 269 je celosvětové hnutí, které sdružuje lidi i u nás. *„Dělají radikálnější aktivity na rozdíl třeba od Obrazu. Byl jsem se už párkrát na nějakých mrknout, dělali hodně, třeba to vypalování před Palládkem“* (Tomáš).

V České republice působí několik veganských organizací, které na veřejnosti působí. Informant Tomáš se zapojil například i do události Týden v kleci před ministerstvem, pořádanou organizací OBRAZ. Cílem bylo donutit poslance schválit zákon proti kožešinovým farmám (OBRAZ 2015).

Ptal jsem se Tomáše, co ho k aktivismu vede a zda v tom vidí nějaký smysl. Na to mi odpověděl, že je lepší aktivně něco dělat než se pouze vegansky stravovat. Smysl v tom vidí. Každá akce i některé radikálnější jako vypalování čísla 269 může zapůsobit, byť jen na jednoho člověka. Podle něj na každého působí jiný způsob přesvědčení, říká. Jsou tu ale i lidé, kteří se přesvědčit nenechají, jak sám uznal.

3 Speciesismus

„Neblbni, nejsem žádná spíšistka,“ řekla mi Gabriela. Speciesismus je pojem, jenž je úzce spjatý s veganstvím. V podstatě jde ruku v ruce s veganstvím. S pojmem speciesismus jsem se setkal až po delší době na veganské stravě. Narazil jsem na něj při jedné přednášce amerického aktivisty (Gary Yourofsky) za práva zvířat. Problém, který se pod tímto termínem skrývá, jsem nicméně znal a šlo pouze o jeho pojmenování.

Speciesismus se často překládá do českého jazyka jako druhová nadřazenost člověka nad zvířaty. Termín se začal objevovat už v sedmdesátých letech, kde ho charakterizoval R. D. Ryder (Zamir 2006: 3). Pojmem speciesismus se zabýval také Oscar Horta. Tvrdí, že vysvětlení pojmu je možné brát z pohledu diskriminace a uvádí i následující popis speciesismu: „Speciesismus je diskriminace vůči těm, kteří nejsou klasifikováni jako příslušníci jednoho nebo více konkrétních druhů“ (Horta 2010: 6).

O tom, jak je člověk nadřazený zvířatům, se věnoval mimo jiné Peter Singer ve své knize *Osvobození zvířat* (2001), což bývá jedna z nejcitovanějších knih zabývajících se lidmi a zvířaty. V první kapitole *Všichni tvorové jsou si rovni* přirovnává boj za práva zvířat k feministickému hnutí, k boji proti sexismu a rasismu. Tvrdí, že některé námitky proti sexismu a rasismu lze aplikovat i na druhovou nadřazenost, speciesismus (Singer 2001: 22). Zajímavý pohled na speciesismus uvádí také Paul Waldau. Ten pojednává ve své knize o náboženství, konkrétně buddhismu a křesťanství a jejich pohledu na zvířata (Waldau 2002).

Jednou z hlavních otázek, které speciesismus přináší do společnosti, je, proč nejsou všechna zvířata na stejné úrovni. Jak je možné, že některé zvířata (např. prasata) jíme a k jiným (např. psům) se chováme jako k nejlepším přátelům lidí. Lze říci, že někteří vegané bojující proti druhové nadřazenosti jsou i proti antropocentrickému pohledu na svět. To ovšem nemusí znamenat, že každý vegan příliš lituje zvířata, která jdou na smrt. Využívání zvířat popisuje ve své knize *Jíst Zvířata*, Jonathan S. Foer. Poukazuje na to, že některé zvířata jíme a jiná ne. „Ani ti nejzarytější masožravci psy nejedí. Když se televizní hvězda a občasný kuchař Gordon Ramsay snaží prodat některý ze svých produktů, dokáže se zvířaty zacházet dost nevybíravým způsobem. Nikdy mu ale z žádného hrnce nevykukuje štěně“ (Foer 2015: 27).

Míst, ve kterých zneužíváme zvířata, je podle veganů mnoho. Rád bych v následující podkapitole zmínil alespoň velkochovy, které jsou vegany často zmiňovány a jež hrají velkou roli při přechodu na veganství.

3.1.1 Velkochovy

Na problematiku velkochovů upozorňuje mnoho veganů, s kterými jsem dělal rozhovor. Případá mi tak vhodné se o velkochovech zmínit. Dalo by se říci, že je to způsob chování zvířat, který informantům vadil nejvíce. Je to bod, na kterém se shodnou.

Problematikou velkochovů se zabýval John Sorenson, který ve své knize uvádí, že se vznik velkochovů traduje již od roku 1945. Od té doby stále vzrůstal a je dnes součástí neoliberalismu a globálního kapitálu. Dále píše, že je složité se dopočítat, kolik zvířat zahyne ve velkochovech. Nicméně dále uvádí, že je to 8,2 miliard v USA za rok 2011 (Sorenson 2014: 299). O počtu velkochovů v České republice a poměrech, které tam panují, informuje webová stránka hlavanahlave.cz. Ta funguje díky neziskové organizaci NESEHNUTÍ, což je hnutí zabývající se nejen ekologií, ale i lidskými právy (NESEHNUTÍ 2020). Neméně zajímavou prací, jež se zabývá velkochovem, je nepochybně práce Lucie Žekové s názvem *Mluvit o Alici aneb ukázkový případ bomorfizace*. Žeková popisuje originálním způsobem život konkrétního zvířete a poukazuje na podmínky a zacházení s ním ve velkochovu. Zmiňuje také, že je kladen důraz na ekonomiku a konformita zvířat může být až vedlejší. O tělo zvířete je pečováno hlavně proto, aby se vytvořil vyhovující produkt (Žeková in Ghosh a Stockelová 2013: 36–51).

„...Vadí mi velkochovy a necitlivý jatka. To, že by jatka v nějaké formě zůstaly, pokud by byly jako co nejvíce citlivý, aby to zvíře vůbec netušilo, co přichází“ (Norbert). Představa velkochovů, jaké známe dnes, by se mým informantům v budoucí době nelíbila. Jak říká zas jiná informantka, tak velkochovy jsou součástí dnešní konzumní společnosti, která se jí nelíbí. *„Všeho je až moc“*, říká informátorka Gabriela. Lidé podle jejího názoru jsou až moc pohodlní a bezohlední, žijí v apatii.

Mně osobně velkochovy vadí také a byl to jeden z impulsů, díky kterým jsem přestal maso jíst. Než jsem se začal zajímat o veganství a byl jsem pouze vegetariánem, bylo to především kvůli velkochovům. Nelíbilo se mi, že je tolik zvířat drženo na malém místě, kde

čekají na zabití. Určitou nechuť k velkochovům ve mně vyvolaly i některé dokumentární filmy, zabývající se chovem zvířat³.

---

³ Earthlings (2005) <https://www.csfd.cz/film/118264-pozemstane/prehled/>

Cowspiracy: the Sustainability Secret (2014) <https://www.csfd.cz/film/381474-cowspiracy-klic-k-udrizitelnosti/prehled/>

4 Sociální aspekty veganství

Veganství jako nemajoritní způsob stravování s sebou přináší i spoustu reakcí od většinové společnosti, která se o to, co jí, nemusí až tolik zajímat. „Jedinec nikdy nezná dostatečně celou kulturu, ve které žije, ani si jí není vědomý jako jasně odlišné zřetelné entity. Považuje její postoje, hodnoty a stereotypy pro chování za zcela samozřejmé“ (Výrostl, Slaměník 2008: 61). V této části práce se zabírám tím, jak veganství zasahuje do sociálního života veganů. Vymezil jsem si proto čtyři zásadní sociální sféry, jako jsou rodinný život či zaměstnání, jež jsou nedílnou součástí života. V následujících podkapitolách je popsáno, jak veganství zasahuje do života samotných aktérů v těchto oblastech. Oblasti jsem vybral především na základě rozhovorů a také svých vlastních zkušeností s veganstvím.

Melanie Joy ve své knize *Why We Love Dogs, Eat Pigs, and Wear Cows: An Introduction to Carnism* napsala, že je důležité označovat i ty, kteří maso jedí, stejně jako ty, kdo maso nejedí, a označila je za karnisty. Karnista je dle ní nutné označení pro člověka věřícího v to, že je nutné jíst maso. Karnismus je, jak zmiňuje, skrytá ideologie spjatá s násilím, v kterou majoritní společnost věří. Tuto ideologii srovnává s patriarchátem, proti kterému bojují feministky (Joy 2009: 30–33). „Rozdíl mezi My a Oni se v sociologii někdy prezentuje jako rozdíl mezi vlastní skupinou (in-group) a cizí skupinou(out-group)“ (Bauman 2010: 44). Bauman dále píše, že cizí skupina je důležitou imaginární opozicí, kterou vlastní skupina potřebuje. Díky cizí skupině (karnisty), je ve vlastní skupině potřebná soudržnost, solidarita, sebeidentita či emocionální jistota (Bauman 2010: 45).

Jako vegan jsem se setkal se spoustou reakcí, posměšků, údivu, provokujícími narážkami a otázkami. Myslím, že je ale důležité se nezaměřovat pouze na negativní reakce. To je důvod, proč mě zajímaly ve výzkumu také pozitivní aspekty. S pozitivními reakcemi jsem se setkal i já. Nebylo jich nicméně tolik. Někteří lidé mi říkali: „To je dobrý, taky se snažím maso omezovat“, nebo měli zvědavé otázky, které lze vzhledem k většině reakcí, s nimiž jsem se setkal, vnímat také pozitivně. Tento názor se mnou sdílí i Adam, ten říká, že alespoň projevení nějakého zájmu o veganství mu připadá super. Z Adamova projevu vyplývalo jakési nadšení a vidina toho, že druzí konzumaci masa omezí.

Reakce okolí na odlišný způsob života jsou různé. Svě o tom může povědět pravděpodobně každý, kdo se něčím odlišuje. Lidé s jinou etnickou příslušností, sexuální orientací, životním stylem zaměřeným na bodybuilding i ti, kdo spadají pod různé subkultury. Podle Eriksena může být identita zvolená i vnucená a pokládá otázku, jak velká část je

vnucená a jak velká zvolená. Některé volby přináší sociální náklady a také různě silný pocit příslušnosti ke skupině. Neopomínají ovšem zmínit, že existují i ti, jenž nepatří nikam či do více skupin. Veškeré systémy identit mají někoho, kdo nepatří nikam (Eriksen 2007: 71-78).

Lidé mají dnes, alespoň podle některých názorů, tendence se obklopovat lidmi se stejným viděním světa. Díky internetovým sociálním sítím a médiím, jakými se obklopujeme, vznikají tzv. sociální bubliny (Bozdag, Hoven 2015: 249). To ovšem nemusí ihned znamenat, že lidé do styku nepřichází také s těmi, již mají odlišný životní styl. To platí samozřejmě i o veganství, každý z mých informantů má rodiče, kteří žijí jiným životním stylem než oni. Mají přátele, kolegy, kteří žijí jinak. Do styku s těmi, kdo nejsou vegané, tak přichází v různé míře každý.

Všichni informanti žijí v Praze, jak jsem několikrát napsal. Život a reakce na veganství v Praze a na menším městě či vesnici mohou být odlišné. Praha je hlavní město, kde se sdružuje více lidí. Je tak pochopitelné, že lidé zde jsou více zvyklí na rozmanitost více než na venkově.

Bydlím na vesnici s dvěma hospodami, ve kterých veganské jsou maximálně solené brambůrky. Poblíž vesnice, kde žiji, je malé město. Zde je již možné se najít i ve vegetariánské jídelně s častou veganskou nabídkou. Než se tu objevila tato možnost, bylo poměrně složité dojít si s někým na jídlo. Vegan si povětšinou v běžné restauraci může dát hranolky s vědomím, že se dělaly ve stejném oleji jako řízek z masa. Další možností bývají saláty nebo falafel. Být vegan, mi tak omezilo ve velké míře výběr. Přestal jsem konzumovat i to co mi hodně chutnalo. Začal jsem se řídit tím, že život zvířat je pro mě více než chuť. Velká většina jídel se dá připravit dokonce i ve veganské variantě. Začal jsem si tudíž více vařit doma.

Jít s přáteli ne-vegany na jídlo v menším městě představuje omezené možnosti nebo dohadování s obsluhou o přípravě jídla. V Praze jsou podmínky o poznání lepší, veganských restaurací je spousta, je tu také dostupná veganská kosmetika a pizza i s veganským sýrem. Pokud se zmíním při seznamování s novými lidmi, že jsem vegan, tak reakce bývají obvykle podobné a není příjemné je poslouchat. Většinou se tudíž vyhýbám i tomu, že bych o sobě řekl, že veganem jsem. Jsou ale situace, jako je například výběr partnera nebo partnerky, kdy veganství roli hrát může. Z informantů vnímal nejvýrazněji reakce na veganství Adam, který je vegan pouze rok a půl. Obklopuje se také méně lidmi, kteří jsou vegané, to může vést k častějšímu střetu s jinými pohledy na jeho veganství.

4.1 Rodina

„Pro mnoho členů průmyslové západní společnosti je sounáležitost s rodinou, sousedy či sociální třídou důležitou součástí jejich bytí. Lidský kontext je daleko důležitější, než si uvědomujeme“ (Hayesová 1998:24).

Informanti podobně jako já začali s veganstvím v období, kdy bydleli převážně u rodičů. Dnes informanti k rodičům občas pouze zajedou, u mě je to jiné, já bydlím stále doma s rodiči.

Jak rodina veganství svého syna/dcery přijme, záleží na celkovém chodu rodiny a vztazích, jaké mezi sebou rodina má. V té mé se maso konzumovalo vždy každý den. Otec je velký milovník masa a jídla obecně. Ekologie se doma vůbec neřešila, netřídili jsme ani odpad. Tato skutečnost se díky mé iniciativě postupně mírně změnila. Výchova byla poněkud volnější, a tak rodičům nový způsob mého života zas tolik nevadil. Můj přechod na veganství byl postupným přechodem z vegetariánství. Co to je vegetariánství, věděli, o veganství ale nevěděli nic. Pohlíželi na tento způsob života jako na další trend a spíš přechodné období. Především mamka měla strach, že mi budou chybět různé vitamíny. Otec měl naopak připomínky a dělal si ze mě spíš srandu, což se stane občas ještě dnes. Měl jsem s ním i občasné hádky o veganství, protože nebyl schopný pochopit, že se mi nelíbí velkochovy a to, že některá zvířata jíme, ale druhá ne. Přišlo mu to naprosto přirozené, ale mně naopak špatné, neshodli jsme. Já sám jsem měl ze začátku obavy o vliv veganství na své zdraví. Došel jsem si tak po několika měsících na krevní testy, kde se zjistilo, že mám vše ve velmi dobrém stavu. Po tomto zjištění začala být i mamka klidnější. Dnes by se dalo říci, že můj způsob života až na občasné poznámky přijali. Občas mi něco veganského k jídlu koupí, nebo dokonce uvaří. Jejich strava zůstává nicméně stejná.

Rodiče informantů měli také strach především o zdraví svých dětí. Anička uvádí, že v době, kdy se stala vegankou, žila na koleji a k rodičům občas zavítala. Reakcí rodičů byla především obava o její zdraví. Dnes rodiče Aničky pečou dokonce veganské cukroví, jak sama zmiňuje.

„Udělal mi nějaký rostlinný věci, jak jsem se ale přestěhovala do Prahy, kde máš hrozně možnosti a fakt dobrý jídlo. Tak z toho radost ani moc nemám, není to dobrý, většinou to pak přivezu a rozdávám to. Na Vánoce jsem se těšila na vanilkový rohlíčky a mamka mi řekne, že mi udělala dobrý veganský kuličky. Tak jsem měla smůlu a jedla jen kuličky“ (Anička).

Adamovi rodiče z jeho veganství moc radost neměli. Nyní se vídá s mamkou, se kterou společně vegansky vaří. Dárky si k Vánocům již nedávají, neřeší tak ani to, že by mohl dostat něco z kůže. Zmiňuje také strach o zdraví stejně jako zbytek informantů.

„Rodiče s tím v pohodě nebyli, protože jídlo je vlastně víc než potrava, že prostě všechny ty rodinné tradice. Teďkon vyjadřování lásky skrz vaření, že jo, to je prostě hrozná rána pro ty ženský v té rodině, babičky maminky, že jo. Oni ti pečou, vařej a teď najednou neví co. Hroznej strach vo to zdraví, protože je malá informovanost. Neustálý sledování zdraví, tlak na to, abych si udělal krevní testy“ (Adam).

Ladislav žil pouze s matkou, která nebyla příliš doma. Nakupoval a vařil si obvykle sám. Mamce to bylo ukradené, řekl. S úsměvem zmiňoval například používání pánvičky v domácnosti. *„Nechtěl jsem používat tu pánvičku, kde si mamka dělala nějaký maso, vždycky jsem k ní čuchal a ještě umyl“ (Ladislav).* Norbert, který žije nyní s Ladislavem, to měl doma podobné. *„Moc se to nehrotilo“,* řekl. Chodil na brigády a nakupoval si sám jídlo.

4.2 Přátelé

Veganství také může ovlivňovat různým způsobem samotná přátelství. U mě byli hybatelem k veganství také někteří moji přátelé, nicméně většina přátel, a to i ti nejlepší, maso jedí. Nemohu říci, že bych zaregistroval nějaké výrazné negativní reakce. Obvykle jsem se setkal s obdivem a zvědavými otázkami. Díky veganství jsem se především seznámil s novými lidmi, co jsou také vegani, s těmito lidmi se i cítím lépe, nemusím se bát nepříjemných poznámek a otázek. S přáteli, kteří vegani nejsou, narazím občas na téma, na něž bych s vegany nenarazil, následně přijde poznámka *„ty jsi vlastně vegan“*. Některé společenské akce se mi z pohledu vegana nelíbí, například zabíjačky nebo návštěva cirkusu se zvířaty. O svém veganství při seznamování většinou ihned neříkám, obvykle to za mě vyradí i někdo jiný.

S informanty jsem hovořil také o tom, jestli jsou kvůli veganství vystaveni nějakému tlaku ze strany přátel. Někteří mají negativní zkušenosti, například Tomáš:

„Část z nich je to úplně jedno. Většinou je to takový zajímavý téma, většina se na to dál ptá. Část z nich si ze mě utahovalo do té doby, než jsem začal bejt teda agresivní. Agresivní ve smyslu, že jsem jim vysvětlil, že když mi tvrdili, že mi do směsi sojového masa zamíchali maso, jestli to poznám, že to je pro mě psychicky a emocionálně zatěžující, když se vymezuju proti zabíjení zvířat a oni mi tam ze srandy šoupnou prostě kus zvířete. Nakonec mi

řekli, že to neudělali, ale tím, že mi to řekli, jsem to já už nechtěl vlastně vůbec jíst, víš“(Tomáš).

Tato Tomášova negativní zkušenost byla jednou z těch horších, o kterých mi informanti pověděli. Ladislav měl zkušenost ze školy, kdy na jeho veganství často spolužáci upozorňovali a smáli se mu, což ho rozčilovalo a snažil se to ignorovat. Jak sám řekl, tak občas mu to nedalo, a reagoval:

„...Prostě, párkrát jsem těm lidem musel vysvětlit, jak špatně se ty zvířata mají. Nedělám úplně často, že bych lidem dával přednášku, ale když tě naserou tak, jak si z toho můžeš dělat prdel, jak si můžeš dělat prdel z vyhlazovacího tábora, přijde ti to vtipný. Víš, je to docela vážný téma a lidi, co o tom prd vědí, si z toho nemůžou dělat srandu“(Ladislav).

Anička si díky veganství našla spoustu kamarádů, s kterými mě také seznámila. Nyní, jak sama uvedla, je vegany úplně obklopená. Seznámila se s nimi i díky své práci a aktivismu. Ne každý to tak má. „Čoveče, já jsem si žádnýho kamaráda nenašel přes veganství, já jsem docela izolovanej vegan. Nezačal jsem se s nikým bavit, jen protože je vegan. Mně přijde, že je to příliš málo na to, abych se s někým začal přátelit, jako povídat si o jídle. Já nejsem žádněj kuchařskej guru“(Adam).

4.3 Partnerský život

Veganský způsob života může ovlivnit také volbu partnera. Norbert a Ladislav jsou spolu právě i díky veganství. „Rozuměli jsme si, to že byl vegan, bylo velký plus“ (Norbert). Jak píše Hayesová: „Studium vztahu je komplikované, částečně proto, že předmět zkoumání je tak těžko uchopitelný, a částečně i proto, že každý z nás asi za nejdůležitější charakteristiku vztahu považuje něco jiného“ (Hayesová 1998:90). Moji informanti také považovali za důležitou charakteristiku vztahu každý něco jiného. Jsou ale body, na nichž se shodují. Adam je ve vztahu se svým přítelem, který je pouze vegetarián. Jak mi řekl, tak jim to spolu klapě a nemají problémy.

„On je jen vegetarián, ale má k veganství hodně našlápnuto, vím, že v práci si dá něco ne-veganskýho, nemají tam moc možnosti. Doma se mnou jí převážně vegansky. Kdyby po mně chtěl koupit třeba mlíko, tak bych to asi i udělal, ale museli by v tom vztahu být sympatie a tolerance nějaká. Maso by mi vadilo. Žít s někým, kdo jí maso, bych nechtěl, bylo by to proti mojemu přesvědčení“(Adam).

Anička oproti tomu žije s přítelem tři roky. Za dobu, co je veganka, měla více partnerů, jeden z nich se také stal, jak sama říká, veganem díky ní. *„On jedl dost maso nepřemýšlel nad tím, já jsem byla vegetariánka, pak jsem přešla na veganství. Měla jsem na něj dobrou vliv, teď je vegan, dál se spolu bavíme“* (Anička). Anička chce mít čistě veganskou domácnost, nechce skladovat v lednici živočišné produkty. Její přítel se stravuje převážně vegansky, maso nejí, ale chybí mu sýry.

„On mi říkal, že až se přestěhujeme k sobě, tak bude vegan. Hodně často to zmiňoval. No a víš, co se mi teď stalo? Já nemám ráda smrad toho sýru. Přišla jsem domů, dala mu pusku a prostě jsem cejtla ten smrad. Docela dost jsme se kvůli tomu pohádali. A to není všechno, ještě si taky objednal ne-veganskou sýrovou pizzu. Je to hrozný, dost mě to štve“ (Anička).

Agáta partnerské vztahy zas tolik neřeší. *„Docela mi vyhovuje být sama, s někým, kdo jí maso, bych být nechtěla, neumím si to představit“* (Agáta). Gabriela naproti tomu říká, že s někým, kdo maso jedl, byla, ale moc dlouho spolu nevydrželi.

„Chodila jsem s masařem, nebyl to zas tak hroznej vztah, ale musel se mi v hodně věcech přizpůsobovat a tolerovat moje veganství a já to, že si občas maso dá. Ideální by bylo chodit s někým, kdo je ale vegan. Teď bydlím s veganama a neumím si představit, že bych měla někomu připravovat jídlo z masa“ (Gabriela).

Můj partner vegan není. Vztah trvá téměř rok. Začal až poté, co jsem si zvolil téma této práce. Veganství, spolu příliš nerozebíráme. Dokážeme spolu fungovat, respektovat se a rozumíme si v jiných věcech. Nebydlíme spolu, není to tudíž tak problematické. Otázky týkající se společného nákupu potravin je bod, kde se rozcházíme a může být v budoucnu problém. Není pro mě představitelné, že bych mu koupil jídlo s masem, s čímž musí počítat. Ideální by pro mě bylo, kdyby ho nejedl. Každý jíme obvykle své, odlišné jídlo. Nastanou situace, kdy si dáme oba veganské, které připravím.

S každým jsem se pobavil také na možné výchově dětí. Informanti jsou přesvědčeni, že veganská strava u dětí není problém, vedli by je k veganskému způsobu života. Na tomto názoru se shodli všichni. *„Kdybych měla dítě, tak bude doma jíst vegansky. Nebránila bysem mu zkusit i něco jinýho. Kdyby mu babička dala bonbón, nebo něco k jídlu, nechala bych to na něm. Vysvětlila bych mu, proč to nejíme, ale nechala to na něm. Doma by ale musel jíst to, co já“* (Anička).

Někteří z informantů (Norbert, Ladislav, Agáta, Tomáš) nad dětmi nicméně neuvažují. Naproti tomu Martina s Mirkem dítě mají. Setkávají se tak i s problematickými situacemi, jak říkají, tak jsou v kontaktu s jinými veganskými rodiči.

„Díky tomu, že máme malou, tak jsme se začali víc vzdělávat, aby jí nic nechybělo. Vysvětlili jsme jí, proč to tak je. Byli jsme spolu i na různých veganských akcích a účastnili jsme se přednášek. Díky tomu máme i kontakty na jiný rodiče. Některý to mají docela těžký, dokonce na někoho kvůli veganství zavolali i sociálku“ (Martina).

Martina s Mirkem si to vysvětlují tak, že žijeme v ne-veganském světě a lidé o tom, jak žijí, moc nevědí. *„Lidi si přečtou, že kvůli veganům někde umřelo dítě na podvýživu a hned volají sociálku“ (Mirek).* Dítě Martiny a Mirka je 7,5 roku staré a chodí na soukromou školu. Vedou své dítě k veganskému způsobu života, nicméně mu nebrání ochutnat i jiné věci.

4.4 Zaměstnání

Někteří z informantů volí povolání tak aby vyhovovalo i jejich veganskému životnímu stylu. Jiní z nich na to ale až tolik nehledí. Anička využila k hledání povolání facebookovou skupinu veganské pracovní příležitosti. Začala tak po svém přestěhování do Prahy pracovat ve veganské kavárně. Nyní již pracuje jinde. *„Bylo to sice veganský, ale chovali se tam hrozně k zaměstnancům a nechat se vykořisťovat jsem se nechtěla. Poznala jsem tam hodně lidí a naučila se dělat latté a to je dobrý“ (Anička).* Nyní pracuje v jiné kavárně, kde to není zcela veganské, ale i to vnímá pozitivně.

„Tady to není veganský, je to ale dost levičáckej podnik. Prodávají se tu třeba klobásy, ty sem vozí takovej fajn řezník. Je to malej podnikatel, přijde mi fajn, podpořit alespoň lokální produkci. Ty klobásy mi vonějí dokonce, vždycky když to přiveze, a je to tu na chodbě, ale nejedla bych je. Máme tady i veganský utopence. Pomalu se tu zavádí víc veganských možností, což bych chtěla. Veganský dorty tady jsou a dostane se to tak k lidem, co jedí všechno. Máme tady i veganský utopence ze seitanu, ty musíš ochutnat“ (Anička).

Adam ve své práci veganství naopak neřeší a ani to, zda je něco lokálního původu. Pracuje jako učitel angličtiny pro firmy. *„Jídlo v práci vůbec neřeším, vždycky si někam dojdu, ani si nevařím. Koupil jsem si ale tu manu, tak někdy piju manu. Nejvíc ale chodím do různých podniků, kde si můžu něco veganskýho dát. V Praze toho je hodně. Někdy zajdu i do toho mekáče na salát“ (Adam).* Obdobně řeší stravování i Tomáš, jenž dělá HR managera u jedné internetové firmy, která dováží potraviny lidem domů. *„Sice se u nás neprodávají jen*

veganský věci, ale pracuje tady dost lidí, co tomu jsou nakloněný, občas si doma něco uvařím, na obědy chodím různě, třeba do huty“ (Tomáš).

Mirek pracuje stejně jako Anička, Gabriela a Agáta v kavárně s možností najíst se vegansky přímo zde. Gabriela s Agátou pracují čistě ve veganských podnicích. Obě chtěly pracovat ve veganském prostředí. Zaměstnání, kde působí Mirek, je veganství také blízké. *„Můžeš si u nás dát rostlinný mlíko do kafe a taky máme většinou nějaký veganský zákusek“ (Mirek).* Norbert společně s Ladislavem pracují jako asistenti pedagoga. *„S jídlem problém nemáme, nosíme si svoje v krabičkách, nebo si někam zajdeme, v Praze je toho dost, když sem bydlel doma, tak tam toho bylo málo, jsem rád, že bydlím v Praze“ (Norbert).* Ladislav dále rozvedl, že ve škole veganské jídlo v nabídce nemají, pouze občas vegetariánské. Na posměšky na pracovišti, jak oba uvedli, nenarazili a s nikým své veganství příliš nerozebírají. Uvítali by veganské jídlo ve školní jídelně.

4.5 Závěrečné shrnutí

Ve čtvrté kapitole jsem si stanovil čtyři oblasti. Z nichž jsem se dozvěděl, jak veganství ovlivňuje či ovlivnilo jejich sociální vztahy. První ze stanovených oblastí byla rodina. Veganství ovlivňuje rodinný život především v počátcích. Postupem času si rodina na veganství jedince zvykne. Převládá strach z vlivu veganství na zdraví a může vznikat i tlak na podrobení se krevním testům. Jiné stravování má také vliv na rodinné tradice, kdy rodiče neví, co veganovi připravit. Informanti u rodičů nežijí, a tak je příliš toto téma již netrápí a rodiče jsou na to, že jsou jejich děti vegani, zvyklí. Rozhovory s rodiči jsem nicméně nedělal. Jedná se tudíž pouze o pohled informantů. Rozhovory s těmito rodiči veganů by mohl být jistě taktéž zajímavé.

Jak píše Aristotelés: *„Bez přátel by si nikdo nepřál žít, byť i měl všechna ostatní dobra — vždyť se i zdá, že přátel jest nejvíce třeba lidem bohatým, vládnoucím a mocným“ (Aristotelés 1937: 177).* Druhou oblastí tak byli přátelé. Díky novému způsobu života si někteří informanti našli nové přátele. Mohou být pak obklopeni lidmi žijícími stejným stylem. Někteří veganství neberou jako důvod k seznamování, ale přistupují k němu spíše jen jako k odlišnému stravování. Mohou tak mít kolem sebe větší okruh lidí, ne-veganů. Takoví lidé pak mohou reagovat různě a nemusí to být vždy příjemné.

Volba partnera může být obecně složitou otázkou, jenž si lidé kladou. Veganství v tomto ohledu může hrát důležitou roli. Někteří vegani nekladou na svého partnera až takové požadavky a jsou spokojeni, pokud je jejich partner/ka vegetarián. Vztah s někým, kdo maso

jí pro ně příliš představitelný není. Někteří takový vztah přesto v minulosti měli. Jsou ale i vegani, kterým by vadil vegetariánský přístup. Soužití v jedné domácnosti s někým, kdo není vegan by nebylo pro ně ideální volbou. Ideální by pro ně bylo být s veganem. Takový život, obzvlášť mají-li potomky, s sebou přináší nové problémy, jež ne-vegané nemusí řešit. Děti by moji informanti vedli taktéž k veganství. Nebránili by ale tomu, aby ochutnalo něco, co nebude veganské.

Moji informanti mají různá povolání, ve kterých, stráví určitý čas svého života. Životní styl zasahuje také do této oblasti. Jsou pracovní pozice, kde vegani nemají možnost volby veganského oběda. Obědy si tak nosí vlastní, což je může stavit do nevýhody vůči jiným. V Praze ale nemají problém si zajistit jídlo ve veganských podnicích. Někteří informanti volí taková pracovní místa, která bývají veganství nakloněná. Nemají tak v tomto ohledu problém.

5 Závěr

Tato práce se zabírala veganským způsobem života. Jako metoda zkoumání byl zvolen kvalitativní přístup. V rámci výzkumu jsem realizoval polostrukturované rozhovory s celkovým počtem osmi informantů. S každým se tak provedl jeden rozhovor, následně jsem i některé z informantů kontaktoval pro doplňující informace (věk, zaměstnání). Informanti pocházejí z Prahy. Věkové rozmezí je mezi 24 a 36 lety. Dalším aspektem informantů je, že musejí být vegané alespoň rok a sami se musí za vegana považovat. Veganským způsobem života tak žijí 1,5–13 let.

Dále byla použita forma auto-etnografie pro větší přiblížení veganského života. Jako autor práce a samotný vegan jsem se lišil od informantů tím, že žiji na vesnici, kde – pokud vím – další vegané nežijí. Nemám příliš veganských možností jako informanti z Prahy, kde je i větší počet veganských podniků a lidí celkově. Informaci o dobré dostupnosti veganských potravin a restaurací informanti často zmiňovali.

Na začátku práce jsem stanovil tři výzkumné otázky a především díky rozhovorům jsem se na ně snažil najít odpovědi. První mou výzkumnou otázkou je, zda veganství ovlivňuje sociální život samotných aktérů. Odpověď na tuto otázku souvisí částečně s důvody, které k veganství informanty vedou. To byla má třetí výzkumná otázka. Druhou otázkou je, jaký je život vegana vedle někoho, kdo konzumuje maso.

Pokud se pokusím nalézt ve svém vzorku informantů odpověď na první otázku „*Ovlivňuje veganství sociální život samotného aktéra?*“. Zněla by odpověď, že ano. Veganství ovlivňuje jejich sociální život. Život ovlivňuje veganství u každého z informantů jinak. Jak jsem zmínil v páté kapitole, informanti se mohou začít pohybovat v sociální bublině. U některých se toto skutečně děje, například Anička tvrdí, že se pohybuje nejvíce mezi lidmi, kteří jsou vegani. Naopak Adam a Tomáš nemají za přátele příliš veganů. Neplatí tudíž, že každý vegan žije v sociální bublině. Veganství se tak dotýká různých lidí. Rodiče veganům obvykle ze začátku neporozuměli. Převládá u nich strach o zdraví jejich dětí a nepochopení, jak uvedli někteří informanti. Pohled očima ne-veganských rodičů na veganský životní styl dětí by mohl být zajímavým předmětem zkoumání. Já mohu vycházet pouze ze zkušeností vlastních a svých informantů.

Jedna z prvních otázek při rozhovorech s informanty se týkala motivace, jež je vede k veganství. Díky této otázce jsem nacházel odpovědi na svou druhou výzkumnou otázku,

„*Jaké důvody nejčastěji vedou k přechodu na veganství?*“. Jaké důvody vedou tedy k tomu žít vegansky? Především je to odpor k velkochovům. Převládá také anti-speicesistický postoj veganů, přístup ke zvířatům jako k produktu. Názory informantů se ale i lišily. Jednalo-li se o podporu velkých korporací, jakými je McDonald, byly mezi informanty odlišné postoje. K tomu docházelo také díky jinému přesvědčení, které informanti mají. Anička a Adam mohou posloužit jako příklad, kdy se pohledy na koupení veganského burgeru u velké korporace liší. Anička má větší náklonost k freeganství na rozdíl od Adama. Oba se nicméně shodují na tom, že je dobře, že se veganství rozšiřuje i ve velkých korporacích.

Přesto že je veganství o nepoužívání jakýchkoliv produktů ze zvířat, bylo nejvíce zmiňováno maso. Může tomu být právě díky skutečnosti, že většina lidí maso jí. Maso se tak stává symbolem karnistů a jejich veganských odpůrců. Motivací k veganství je jak etické, tak ekologické přesvědčení. Podle toho, jak je toto přesvědčení silné, mohou se informanti vypořádávat s narážkami ne-veganů. Toho, jaké je soužití veganů s ne-vegany, se týkala má třetí výzkumná otázka „*Jaký je život vegana vedle někoho, kdo se stravuje masem?*“.

Život vedle lidí stravujících se masem, jak vyšlo z rozhovorů najevo, možný je. Problematický se může stát v partnerském soužití nebo i při spolubydlení. Informanti si z velké části neumí představit život s někým, kdo maso jí. Informantka Gabriela ovšem uvedla, že takový vztah měla. Soužití s vegetariány je mnohem lépe přijímáno. Některým ale vadí ve velké míře i mléčné výrobky a bylo by to problematické. K rozporům by mohlo dojít mimo jiné při výchově dětí. Informanti si obvykle představují vést své děti k veganskému životu. S takovou výchovou dětí nemusí někteří lidé souhlasit. O veganských rodinách by mohla být také samostatná práce. Život těchto rodin se může potýkat s problémy, které jiné rodiny nemusí řešit.

Soužití s někým, kdo jí maso, tak může být problematické. Kamarádský vztah s takovými lidmi ale tolik potíží nepřináší. Někteří z informantů mají s ne-vegany dobré přátelské vztahy a nevybírají si přátele na základě veganství. Jiní se naopak raději setkávají s jinými vegany, kteří ale také nemají problém se bavit s lidmi žijícími jiným stylem. Mohou pak vznikat sociální bubliny. Záleží tak na každém jedinci, jaký je a jak přistupuje k majoritní společnosti, která se stravuje masem. Z vlastní zkušenosti mohu říci, že se cítím lépe mezi vegany. Při setkání s ne-veganskými přáteli nastávají situace, kdy se cítím velice odlišně. Obzvlášť při společném stravování, kdy dochází k diskutování o jídle.

Díky této práci jsem se dozvěděl, že sociální život veganů se nezakládá pouze na veganské sociální bublině. Jsou vegané, kteří vychází dobře s ostatními lidmi žijícími každodenně odlišným způsobem života. Pohled společnosti na vegany je také různý, ne pouze plný obav. Během práce mě také napadala jiná zaměření výzkumu. Dobré by jistě bylo udělat výzkum mezi bývalými vegany. Z jakého důvodu zanechali veganství? Jedním z motivů by mohl být právě tlak ne-veganské společnosti. Tato práce ukazuje rozdílné životy veganů a také to, jaký dopad může na jedince mít pouhý stravovací návyk jedince.

Zdroje:

Adams, E. T., A. Bochner, C. Ellis 2011. Autoethnography: An Overview, *Forum: Qualitative Social Research* 12. Dostupné z: <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1589> [3.1.2020]

Aristotelés 1937. *Nikomachova etika*. Praha: Jan Laichter. Dostupné z: http://www.dok.rwan.sk/ETV%20a%20OBV/Filozofia/Aristoteles_-_Etika_Nikomachova.pdf [3.1.2020]

Bauman, Z. 2010. *Myslet sociologicky*. Praha: SLON.

Bourdieu, P. 1998. *Teorie jednání*. Praha: Karolinum.

Bourdieu, P. 2003. Zúčastněná objektivace: Huxleyho přednáška, *Biograf* 30: 3–17. Dostupné z: <http://www.biograf.org/text.html?id=153> [3.1.2020]

Bozdag, E., J. Hoven 2015. Breaking the filter bubble: democracy and design, *Ethics and Information Technology* Vol. 17(4), pp. 249–265. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10676-015-9380-y> [3. 1. 2020]

Císař, O., N. Navrátil, K. Vráblíková 2011. Staří, noví, radikální: politický aktivismus v České republice očima teorie sociálních hnutí, *Sociologický časopis vol. 47*, No. 1: 137–167. Brno: Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita. Dostupné z: <https://www.soc.cas.cz/publikace/stari-novi-radikalni-politicky-aktivismus-v-ceske-republice-ocima-teorie-socialnich-hnuti> [3. 1. 2020]

Eriksen, T. H. 2007. *Antropologie multikulturních společností - Rozumět identitě*. Praha: Triton.

Foer, J. S. 2015. *Jíst zvířata*. Praha: Dokořán.

Fraňková, S., V. Dvořáková-Janů 2003. *Psychologie výživy a sociální aspekty jídla*. Praha: Karolinum.

Ghosh, Y. A., T. Stockelová (eds.) 2013. *Etnografie: improvizace v teorii a terénní praxi*. Praha: SLON.

Goldschmidt, W. 1977. Anthropology and the Coming Crisis: An Autoethnographic Appraisal, *American Anthropologist*, 79: 293–308. Dostupné z: www.jstor.org/stable/673841. [3.1.2020]

Hartl, P. 1993. *Psychologický slovník*. Praha: Budka.

Hayesová, N. 1998. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál.

Hendl, J. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.

Herzánová, N. 2019. *Veganství jako kulturní fenomén*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita Fakulta filosofická.

Horta, O. 2010. What is Speciesism?, *Journal of Agricultural and Environmental Ethics* 23: 243–266. Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s10806-009-9205-2> [3.1.2020]

Charvát, J., B. Kuřík 2018. *Mikrofon je naše bomba: Politika a hudební subkultury mládeže*. Praha: Togga.

International Vegetarian Union. *Definitions*. Dostupné z: <https://ivu.org/index.php/definitions> [3.1.2020]

Jackson, E. 2004. *Jídlo a proměna. Symbolika jídla ve snech, pohádkách a mýtech*. Brno: Nakl. Tomáše Janečka.

Jedličková, B., M. Lenderová, M. Kouba, I. Říha (eds.) 2017. *Krajiny prostřených i prázdných stolů II, Evropská gastronomie v interdisciplinárním přístupu*. Pardubice: Univerzita Pardubice.

Jeřábek H. 1992. *Úvod do sociologického výzkumu*. Praha: Karolinum.

Joy, M. 2009. *Why We Love Dogs, Eat Pigs, and Wear Cows: An Introduction to Carnism*. San Francisco: Canary Press.

Křivánková, J. 2013. *Nemasová subkultura: Alternativní způsoby stravování uvnitř hardcore punkové scény*. Bakalářská práce. Pardubice: Univerzita Pardubice Fakulta filozofická.

Lojdrová, K. 2014. *Zvol si mou cestu! Edukační aktivity subkultury freeganů ve veřejném prostoru*. Brno: Masarykova univerzita.

Magazín.aktuálně 2018. *Učitelka před žáky mluvila o veganství. Rodiče si pak stěžovali, že děti nejí maso*. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/ucitelka-nechtela-pred-zaky-mlcet-o-svem-veganstvi-rodice-si/r~9e434218aab111e8b295ac1f6b220ee8/> [3. 1. 2020]

Mach, M. 2010. *Vegani ve společnosti masa. Zkušenosti veganů s reakcemi majoritní společnosti*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova Fakulta humanitních studií.

Merhaut, M. 2016. *Národní kultura stravování a kulturní difuze*. Praha: Wolters Kluwer.

Murphy, R. F. 2001. *Umlčené tělo*. Praha: SLON.

Nakonečný, M. 1996. *Motivace lidského jednání*. Praha: Academia.

NESEHNUTÍ 2020. *Kontakt*. Dostupné z: <https://hlavanahlave.cz/#kontakt-nesehnuti> [3.1.2020]

Obraz 2015. *Aktivisté stráví týden v kleci před ministerstvem – ve dne i v noci*. Dostupné z: <https://www.obrancizvirat.cz/aktiviste-stravi-tyden-v-kleci-pred-ministerstvem-ve-dne-i-v-noci/> [3. 1. 2020]

Pecho, D. 2016. *Veganství ze sociologické perspektivy: veganské hnutí a jeho sebe prezentace na internetu*. Bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd.

Reducetarian 2020. *What is reducetarian movement?*. Dostupné z: <https://reducetarian.org/> [3.1.2020]

Reed-Danahay D. 1997. *Auto/ethnography: Rewriting the Self and the Social*. Oxford: Berg Publishers.

Rybák, H. 2016. *Rainbow Family: etnografické zkoumání jedné soudobé hippies komunity*. Bakalářská práce. České Budějovice: Jihočeská univerzita Pedagogická Fakulta.

Singer, P. 2001. *Osvobození zvířat*. Praha: Práh.

Sorenson, J. 2014. *Critical Animal Studies: Thinking the Unthinkable*. Canadian Scholars' Press.

Soucitně 2020. *Kontakty*. Dostupné z: <http://soucitne.cz/kontakty> [3. 1. 2020]

Svobodazvirat 2020. *O nás*. Dostupné z: <https://svobodazvirat.cz/o-nas/> [3. 1. 2020]

Šťastný, J. 2004. *Masaryk a vegetariánství*. Dostupné z: <https://www.vegspol.cz/view.php?cislocclanku=2004100003> [3. 1. 2020]

Vandrovcová, T. 2011. *Zvíře jako pokusný objekt: sociologická reflexe*. Praha: TRITON.

Vegansociety. 2020. *Definition of veganism*. Dostupné z: <https://www.vegansociety.com/go-vegan/definition-veganism> [3.1.2020]

Výrost, J., I. Slaměník 2008. *Sociální psychologie*. Praha: Grada.

Waldau, P. 2002. *The Specter of Speciesism: Buddhist and Christian Views of Animals*. New York: Oxford University Press.

Watson. D. *The Vegan, Official Journal of THE VEGAN SOCIETY* 21: 5–18. Dostupné z: https://issuu.com/vegan_society/docs/the-vegan-autumn-1965---21st-anniversary-issue [3. 1. 2020]

Zamir, T. 2006. Is Speciesism Opposed to Liberationism?, *Philosophia* 34: 465–475.

Dostupné z: <https://doi.org/10.1007/s11406-006-9039-3> [3.1.2020]